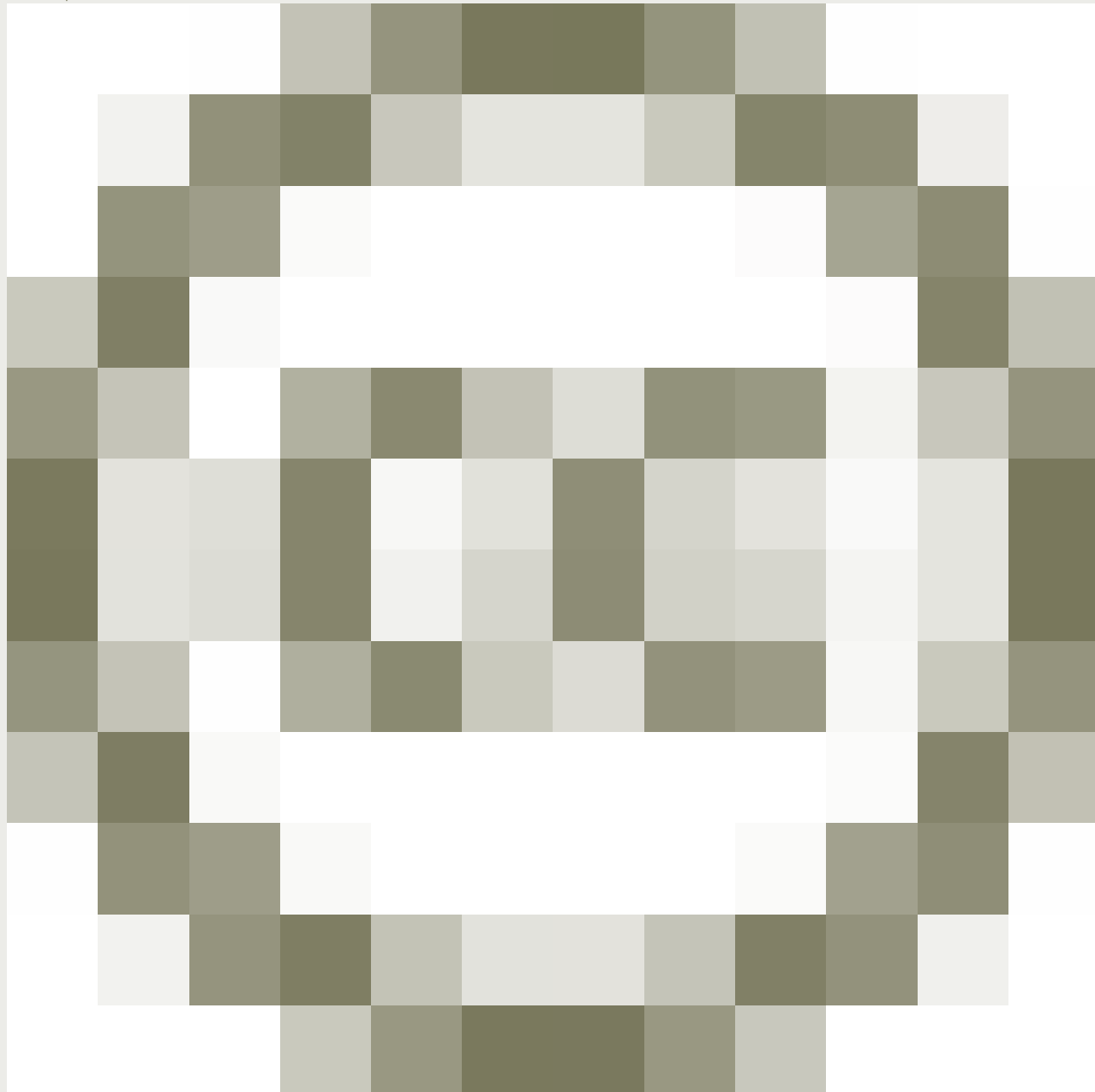

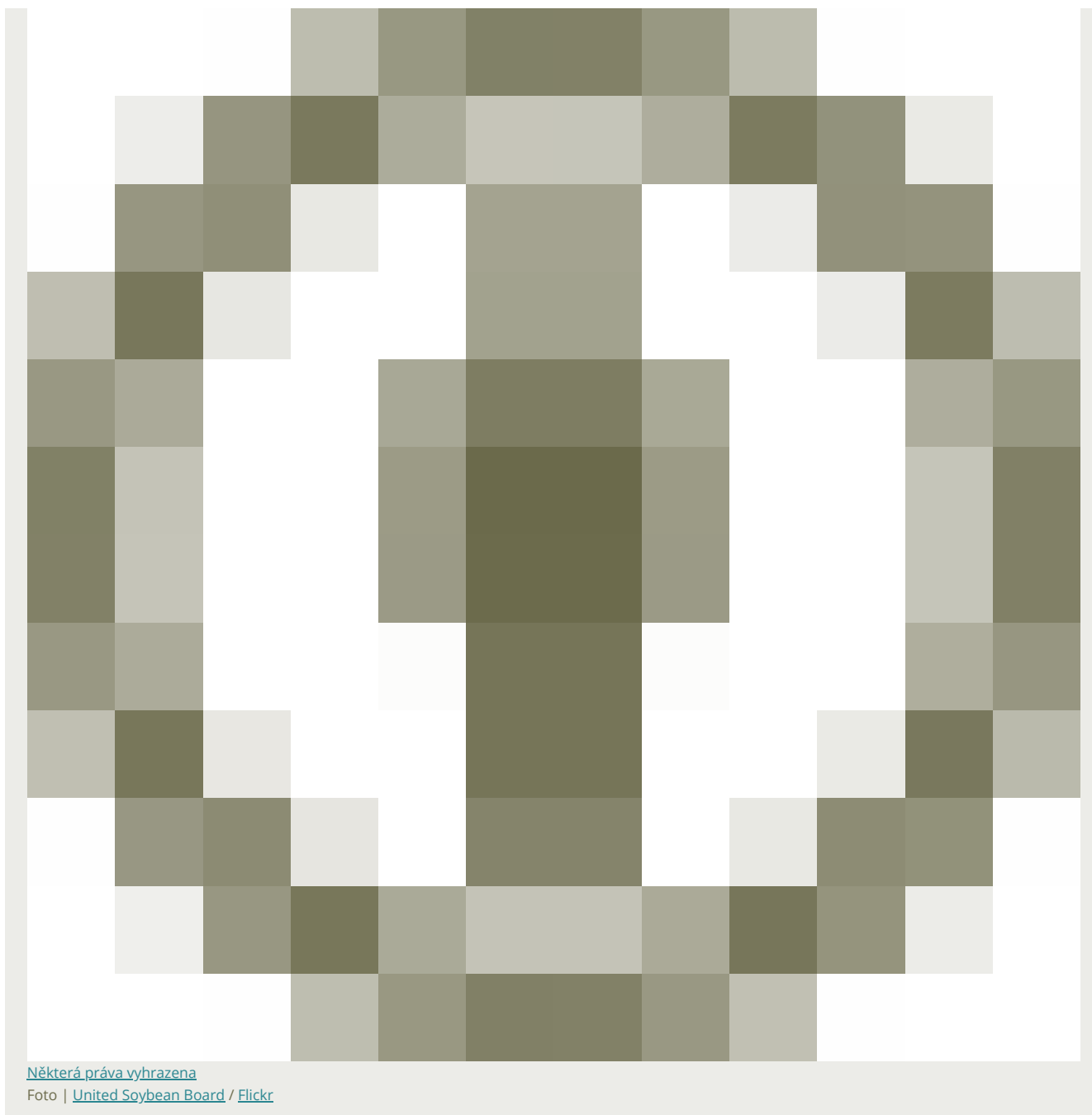
Škodlivost pesticidů vychází z aktuálního vývoje poznání, ale politická rozhodnutí tu spíše škodí, říká Daniel Jurečka, ředitel ÚKZÚZ

30.7.2020 12:12 | PRAHA (Ekolist.cz) ▶ Diskuse: 125

Licence |

Z debaty o přípravcích na ochranu rostlin, užívaných v současné zemědělské praxi, se poslední dobou vytrácí věcnost a často i faktická správnost. Nejspíš proto, že zneklidňující zprávy o pesticidech kolem nás vyvolávají silné emoce. Nalézt ty správné odpovědi, rozptýlit možné pochybnosti a vyvrátit domněnky o nepřiměřené závadnosti pesticidů jsme pokusili v rozhovoru s Danielem Jurečkou, ředitelem Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského (ÚKZÚZ), v jehož gesci je mimo jiné povolování a inspekce používání přípravků na ochranu rostlin, tedy pesticidů.

Někde jsem zahlédl zprávu, že ve světě je zatím známo okolo 34 000 pesticidů, a prakticky všechny jsou odvozeny od zhruba 600 základních chemicky aktivních substancí. Ty čísla znějí ohromně. Odráží ale realitu?

Uvedená čísla se zdají být pochybná. Už pojem „pesticid“ má různý výklad v různých zemích. Například ekologická sdružení i média u nás někdy používají terminologii zaužívanou v USA. A tam se slovem pesticid rozumí pouze přípravky používané v zemědělství proti živočišným škůdcům, tedy

insekticidy, moluskocidy, nematicidy, rodenticidy, talpicidy, ale nikoli však herbicidy ani fungicidy. V Evropské unii pojem pesticid zastřešuje dvě hlavní podskupiny: biocidy a přípravky na ochranu rostlin.

Jaký je mezi nimi rozdíl?

Biocidy se používají k ochraně staveb a materiálů proti škodlivým organismům. Třeba proti myši v domácnosti, plísni na zdech, k likvidaci komárů nebo ochraně proti červotočům. Biocidů je tedy více než přípravků na ochranu rostlin a lidé s nimi přicházejí častěji do styku. Mnoho z nich se používá i v domácnostech.

Přípravky na ochranu rostlin (POR) jsou v terminologii EU všechny výrobky, které se používají k ochraně rostlin, tedy i herbicidy k ničení plevelů nebo fungicidy k ochraně proti houbovým chorobám. Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ) se zabývá pouze přípravky na ochranu rostlin, zatímco povolování biocidů zajišťuje Ministerstvo zdravotnictví ČR.

Rozumím. A kolik tedy pesticidů, ve smyslu POR, je tedy v Evropské unii asi tak známo a používáno?

Celkový počet pesticidních účinných látek na světě nelze zjistit pouhým součtem přípravků povolených v jednotlivých zemích, protože stejné přípravky mohou být v různých zemích prodávány pod různými názvy. U přípravků na ochranu rostlin nejsou počty výrobků v EU centrálně vedeny, ale celkový počet schválených účinných látek přípravků na ochranu rostlin v EU je nyní [podle databáze Evropské komise](#) 479. Pro porovnání, stránky databáze Evropského úřadu pro chemické látky (ECHA) uvádí 887 biocidních látek obsažených celkem ve 4788 přípravcích.

Pesticidů pro potřeby zemědělství je tedy násobně méně, než biocidů?

Ano. Tady je ale vhodné dodat, že v EU je pesticid definován účelem použití, nikoli složením. Pesticidy nejsou jen chemické výrobky, ale i výrobky obsahující mikroorganismus, potravinářské suroviny, feromony i repelenty. Ostatně, mnoho pesticidů je povoleno k použití v ekologickém zemědělství a pesticidy se používají i v organickém a biodynamickém pěstování. Podle předpisů EU se přípravky na ochranu rostlin rozdělují na přípravky na bázi mikroorganismů a přípravky chemické.

Nás samozřejmě kriticky zajímají ty přípravky chemické.

Do chemických přípravků na ochranu rostlin, tedy jak říkáte chemických pesticidů, patří i výluhy a výtažky z rostlin, potravinářské přípravky a feromony. V médiích často vzniká nedorozumění, když se hovoří o náhradě chemických přípravků ekologičtějšími. Ale ty „ekologičtější“ většinou také rovněž patří v terminologii EU mezi chemické pesticidy. Proto raději hovoříme o rizikových přípravcích a nízkorizikových alternativách.

A co termín „syntetická chemie“, ten je výstižnější?

Ing. Daniel Jurečka (*1968) vystudoval obor specializace šlechtění rostlin na Mendelově univerzitě v Brně. Na ÚKZÚZ začínal jako řadový referent, postupně se vypracoval až na místo ředitele sekce rostlinné výroby a od roku 2014 je ředitelem ÚKZÚZ.
Zdroj | Archiv Daniela Jurečky

I pojem „syntetická chemikálie“ je zavádějící. Řada výrobků, používaných v ekologickém zemědělství, rovněž vzniká chemickou syntézou. Řada účinných látek je naopak přírodního původu, a přesto nejsou v EU povoleny vůbec, v důsledku vysokých rizik pro lidi nebo životní prostředí.

Trochu jsme ale odběhli od světa a jeho pesticidů. Přijde mi, že v EU nejsou, v porovnání s ostatními státy, povoleny všechny dosud známé pesticidy a jejich účinné látky. Proč? Jeví se snad některé pesticidní látky Evropanům rizikovější?

Uvažujete správně. Ovšem, nejde jen o rizika. V databázi Evropské komise je uvedeno 1428 účinných látek, z nichž je v EU schváleno jen zmíněných 479. Základním předpokladem povolení je, že si výrobce podá v zemích EU žádost. Není důvod se domnívat, že každý nově vzniklý výrobce třeba v Číně, Thajsku nebo v Bolívii má zájem docílit povolení svých výrobků v EU. Nehledě na to, že výrobci berou do úvahy náklady.

Povolovací procesy v EU jsou jednoznačně nejpřísnější a nejnáročnější na světě. Proto jsou pro žadatele i velmi drahé. Jsou i velmi náročné na rozsah dokumentace, kterou musí žadatel doložit bezpečnost výrobků a účinných látek. Mnoho účinných látek zmizí z trhu z rozhodnutí samotného výrobce, který již nemá zájem ji vyrábět.

Takže tu anomálii, že je jinde ve světě používat smí, a u nás nikoliv, vysvětluje čistě jen rozhodnutí výrobce?

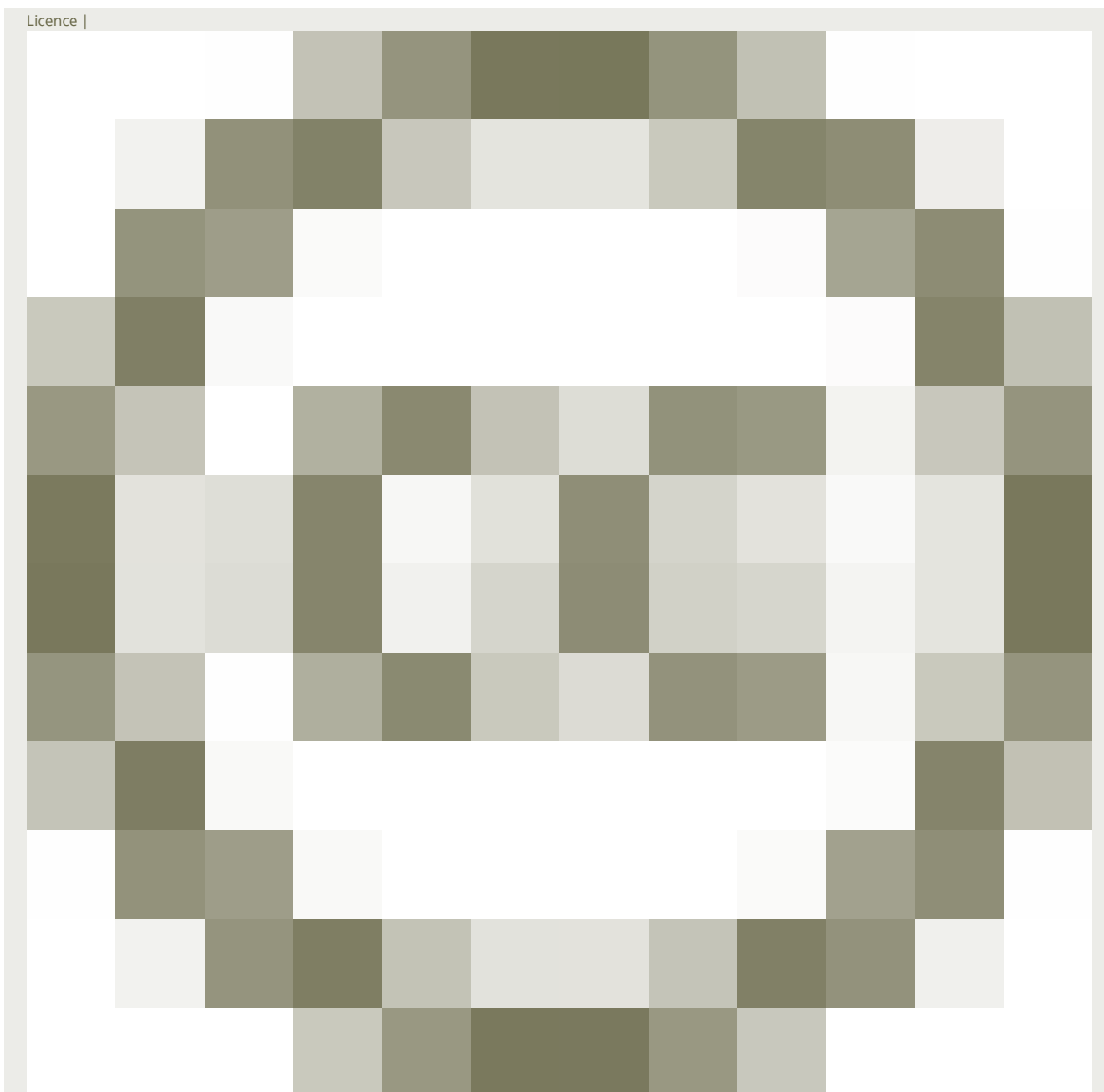
Důvodů, proč není konkrétní pesticidní látka v EU povolena, může být několik. Výrobce třeba podal žádost o povolení, ale nedodal potřebnou dokumentaci nebo výrobce podal žádost i dokumentaci, ale v důsledku právních nebo administrativních problémů nebylo možno ji kladně vyřídit. Vše také může být součástí schvalovacího procesu, kdy se účinná látka nebo přípravek se ještě hodnotí nebo účinná látka nebo přípravek při navrženém použití nesplnila kritéria pro povolení.

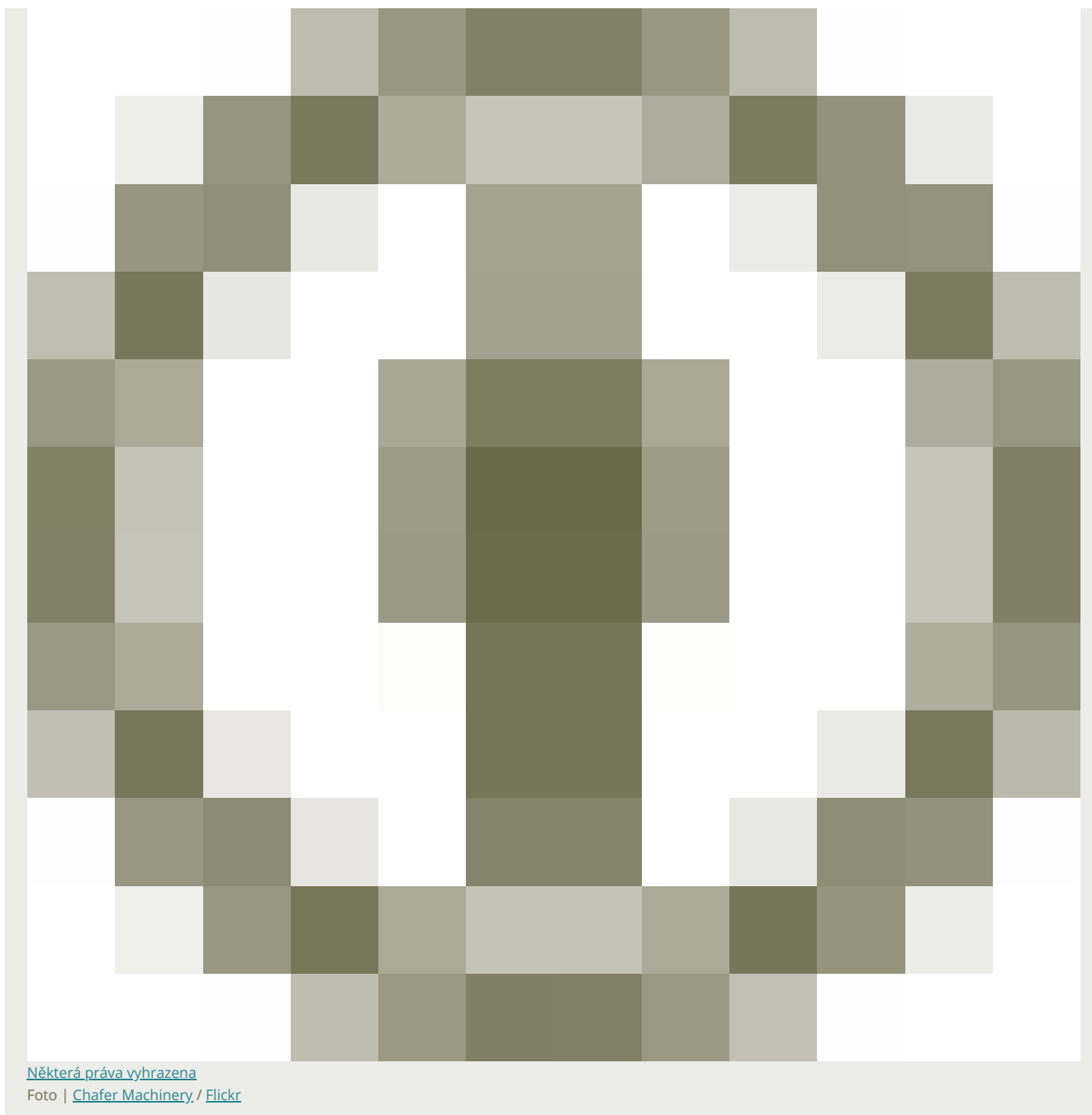
Třeba i pro nedostatečnou účinnost?

Ano, i účinnost patří mezi kritéria povolení. Přípravek nemusí být povolen jen proto, že je látka příliš riziková, ale i proto, že nebyla shledána jako dostatečně účinná, anebo má negativní vliv na ošetřovanou plodinu. Použití nedostatečně účinného pesticidu se dle legislativy EU považuje za zbytečnou zátěž pro životní prostředí, ať už je jeho složení jakékoli.

Přípravek nemusí být povolen jen proto, že je látka příliš riziková, ale i proto, že nebyla shledána jako dostatečně účinná, anebo má negativní vliv na ošetřovanou plodinu. Ilustrační snímek.

Je možné, že by u nás prošel schválením pesticid, který by v rámci EU neprošel? Je naše legislativa v tomto ohledu přísnější, benevolentnější?

Procesy povolování účinných látek i přípravků na ochranu rostlin stanoví přímo aplikovatelný předpis EU (Nařízení EP a Rady (ES) č. 1107/2009). Národní předpisy nemohou tyto procesy měnit.

Proces povolení v EU má dva stupně: schválení účinné látky Evropskou komisí a teprve následně povolení přípravku jednotlivými členskými zeměmi. V EU máme stejné procesy, stejné požadavky na odbornou dokumentaci, stejné postupy hodnocení a stejná rozhodovací kritéria. Odborné hodnocení přípravků na ochranu rostlin probíhá ve spolupráci s ostatními zeměmi. Česká republika tedy není ani přísnější, ani benevolentnější.

Jakou roli v procesech schvalování hraje UKZÚZ?

ÚKZÚZ funguje stejně jako všechny podobné povolovací a inspekční orgány v zemích EU. S výjimkou oblasti zdraví lidí, kterou u pesticidů zajišťuje Ministerstvo zdravotnictví ČR. ÚKZÚZ provádí i

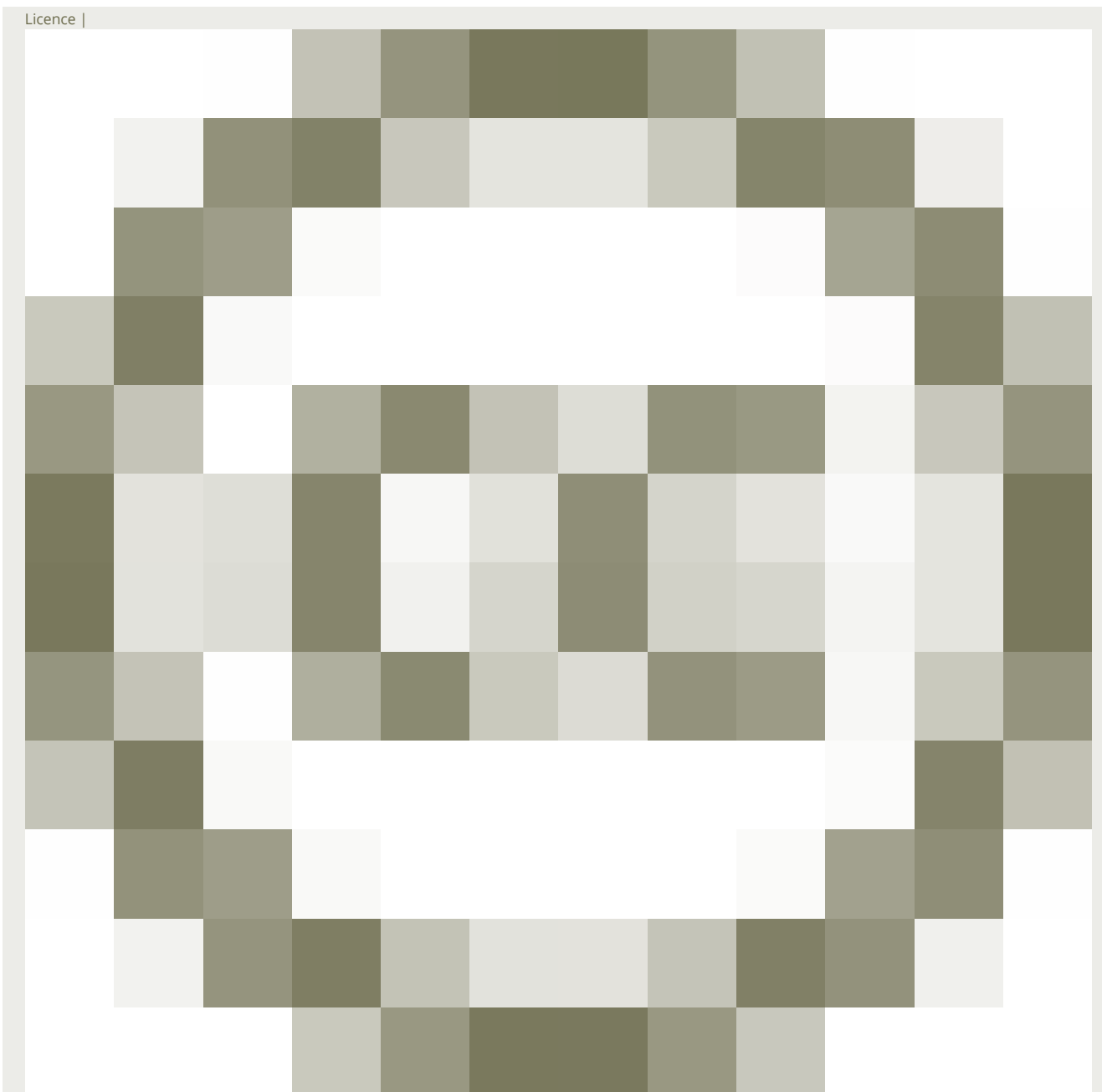
kontrolu a dozor nad uváděním přípravků na trh a nad jejich používáním.

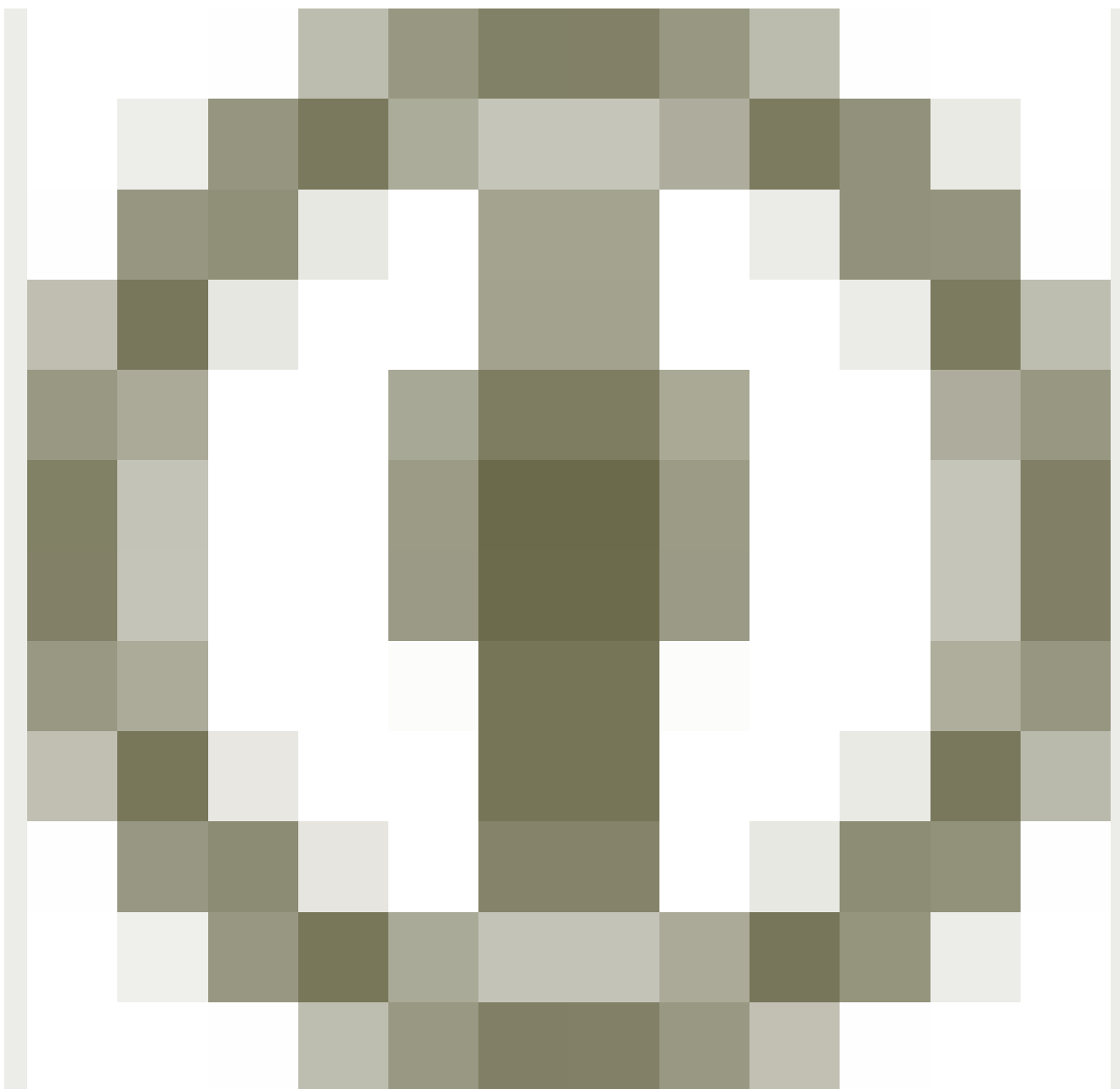
Jak konzistentní jsou ony zákazy a povolení, kterými se použití pesticidů řídí? Víte, napadne mě třeba skupina neonikotinoidů: zažívaly ohromný boom, na trhu s insekticidy to byla nezpochybnitelná jednička, v produkci, v prodeji i v použití. V dubnu 2013 rozhodla Evropská Komise, že použití tří ze sedmi těchto látek bude regulovat, zakáže jejich používání. Proč?

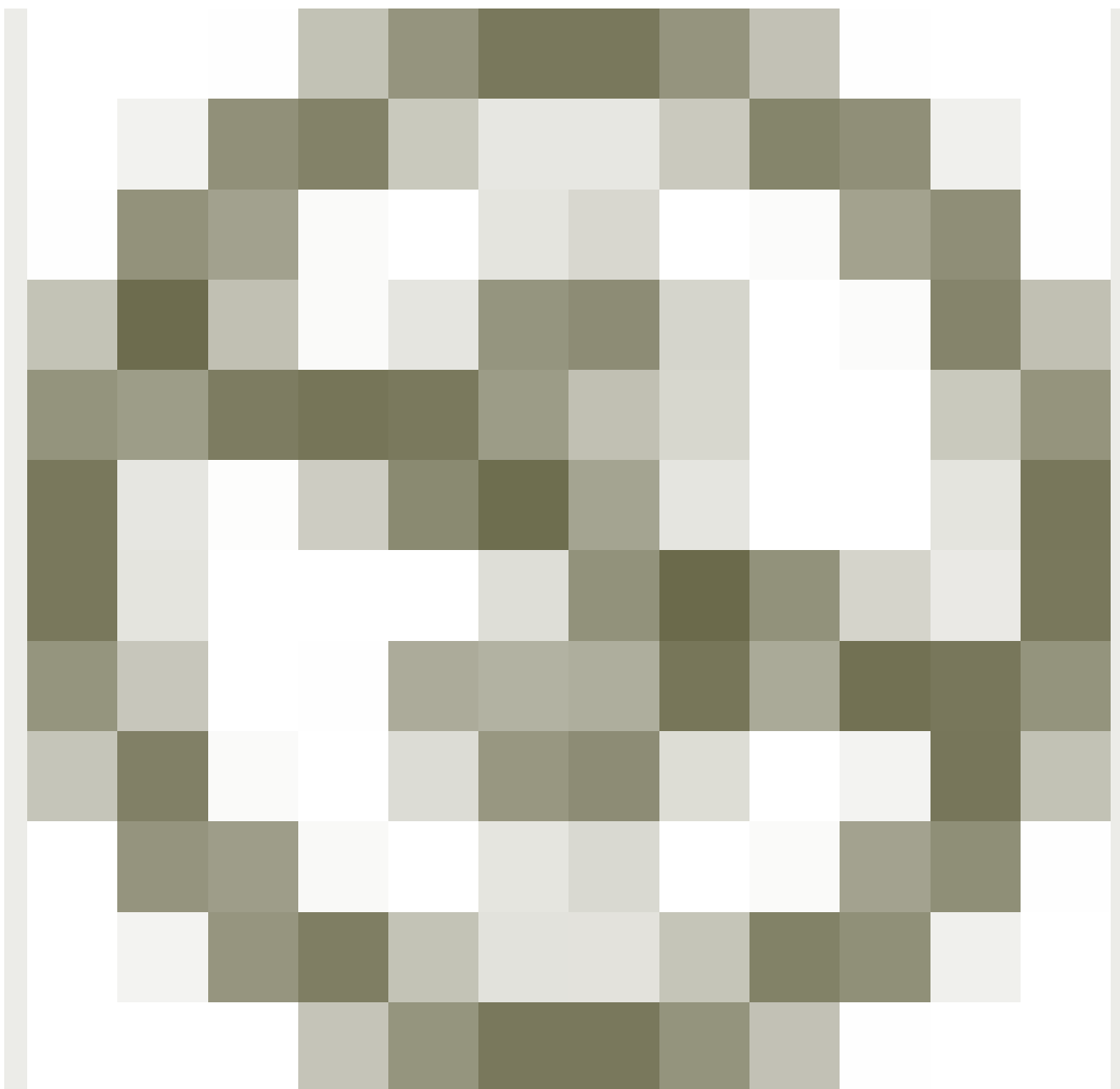
To, na co se tážete, je jedním ze stěžejních pilířů současného systému povolování přípravků na ochranu rostlin v EU. Jde o to, že účinné látky se povolují na omezenou dobu, stejně jako přípravky. A po uplynutí doby povolení se provádí tzv. obnova povolení. Při obnově se provede přehodnocení účinné látky i přípravku podle současných poznatků a aktuálních odborných metodik, které se stále vyvíjí v souladu s vývojem vědy a vědeckého poznání. Dělá se vždy také rešerše vědecké literatury a zdrojů, které se v mezidobí publikovaly. Pokud se změní metodologie samotných testů, musí výrobce dodat i nové studie, provedené podle posledních metodik. Dalším zdrojem informací, které se berou do úvahy, jsou výsledky inspekční činnosti a tzv. monitoringu.

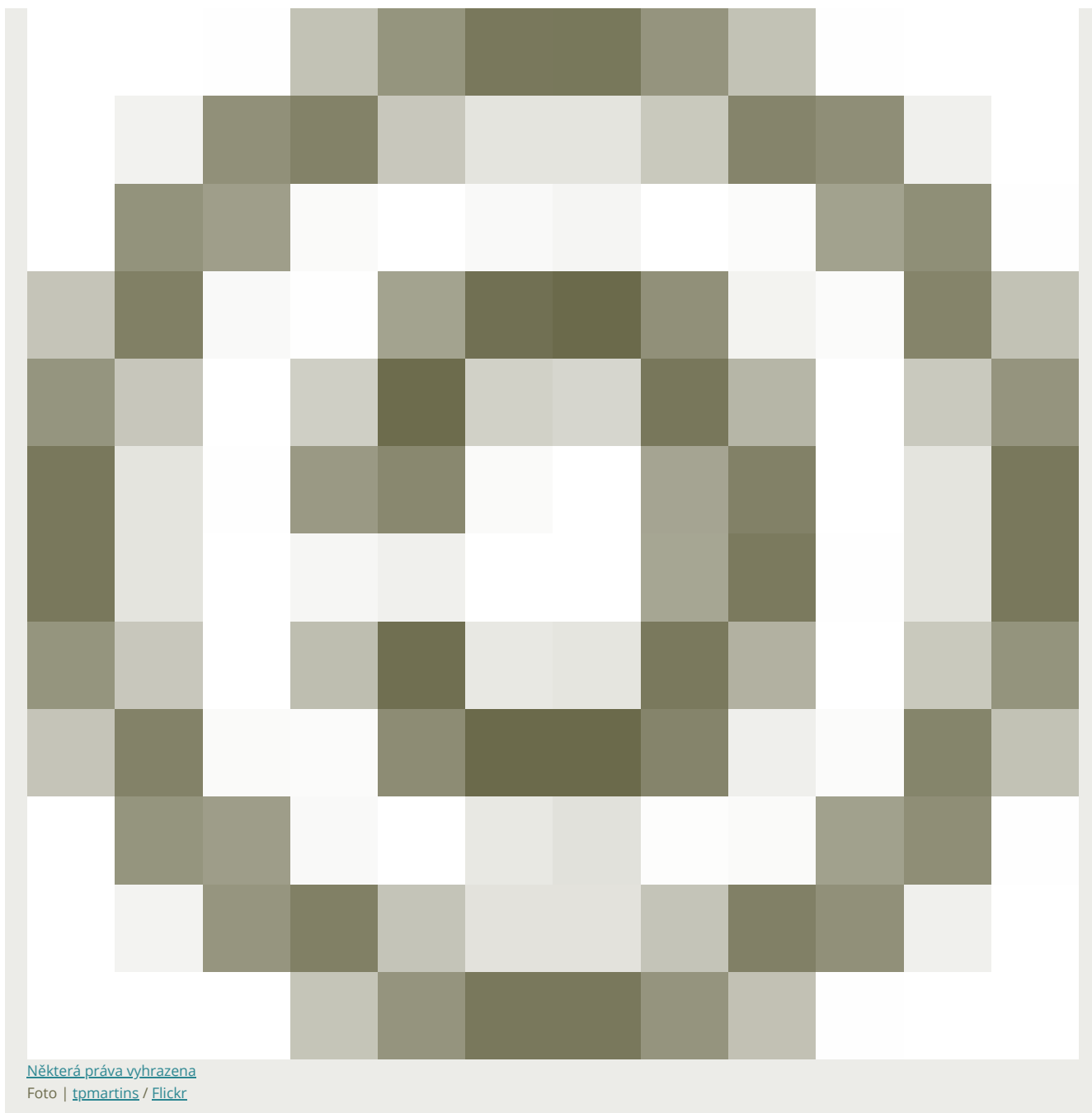

Účinné látky se povolují na omezenou dobu. Ilustrační snímek.

[Některá práva vyhrazena](#)

Foto | [tpmartins](#) / [Flickr](#)

Monitoringu?

Systémy monitoringu jsou zavedeny v mnoha oblastech, souvisejících se zdravím lidí a s životním prostředím, a sledují, nakolik jsou opatření k omezení rizika, stanovená u přípravků na základě experimentálních studií, účinná i v reálné praxi. Pokud se při obnově dojde k závěru, že látka nebo přípravek už kritéria nesplňují, povolení není obnoveno nebo je omezeno. To je případ i u tří neonikotinoidů. Evropská komise a členské země reagovaly na vývoj poznání, který je přirozený a probíhá ve všech oblastech lidské činnosti. Od 90. let se několikrát změnila kritéria pro povolení. Přirozeně se pak stane, že to, co bylo povoleno v 90. letech, již nová kritéria nemusí splnit. Je to přirozené a měli bychom být rádi, že systém v EU je nastaven na odborný vývoj poznání i vývoj společenských preferencí.

Že jsou neonikotinoidy problém - to se opravdu dřív, než v roce 2013, nevědělo?

Po přehodnocení tří neonikotinoidních látek podle nové metodiky, po prozkoumání závěrů monitorovacích studií a rovněž nových vědeckých výsledků, byl odborný závěr takový, že je vhodné

přistoupit u některých plodin k výraznějším restrikcím, aby se snížilo předpokládané riziko. Ale nešlo tu o riziko hromadných otrav, ale riziko snížení životaschopnosti včelích a čmeláčích kolonií.

V důsledku obrovského tlaku aktivistů a následně i médií se nakonec spíše politicky než odborně rozhodlo, že se přistoupí k minimalizaci možného styku opylovačů s těmito látkami. Nyní tyto látky nejsou v EU přímo zakázány, ale smějí se používat pouze ve sklenících.

Ale ty tři neonikotinoidní látky – imidakloprid, thiametoxam, klothianidin – přece byly odpovědné za masivní úhyny včel, ne?

Opravím vás. Důvodem nebyly masivní úhyny včel. Hromadné úhyny včel v důsledku akutní otravy neonikotinoidy byly zaznamenány zhruba před deseti lety v Porýní, ve Slovinsku a v Itálii. Zjistilo se, že hlavní příčinou byl úlet prachu z nekvalitně namořeného osiva kukuřice na kvetoucí porosty řepky. V dalších zemích EU, například v Rakousku, Řecku, Maďarsku, České republice ani na Slovensku nebyly hromadné otravy neonikotinoidy nikdy zaznamenány. A to přestože právě Řecko, Maďarsko a Česká republika jsou země s nejvyšším počtem včelstev připadajících na kilometr čtvereční.

Otravy se tehdy řešily zpřísněním požadavků na kvalitní moření a omezení úletu prachu. Rovněž se rozběhla celá řada monitorovacích systémů a vědeckých studií zaměřených na neonikotinoidy. Později byla zcela přepracována i odborná metodika na hodnocení vlivů na opylovače, která se nyní nezabývá jen vlivem na chované včely, ale také na čmeláky a samotářské včely. Jinak mnozí odborníci tehdy říkali, že pokud tyto látky mají tak zásadní vliv na opylovače, pak zastavení jejich použití na venkovních plochách musí vyvolat rychlý nárůst počtu opylovačů v přírodě. A můžete sám posoudit, zda k němu po několika letech razantních restrikcí skutečně došlo.

Letos 10. února rozhodla Evropská komise, že dvě další substance (chlorpyrifos a chlorpyrifos-metyl) už nesplňují kritéria evropské směrnice o pesticidech. Což mě trochu překvapuje, protože tyhle látky byly vyráběny snad už od roku 1965. Znamená to, že tyto dvě látky byly po celou dobu závadné, pro lidské zdraví a životní prostředí?

Totéž jako v předchozí odpovědi. Metodiky pro odborné hodnocení i kritéria pro stanovení toho, co je bezpečné se vyvíjejí, stejně jako vědecké poznání. Chlorpyrifos i chlorpyrifos-methyl byly až do posledního rozhodnutí Komise shledány jako bezpečné a splňovaly v době povolen všechna kritéria pro ochranu zdraví lidí a životního prostředí. Pokud bychom chtěli, aby se rozhodnutí v oblasti povolování neměnila, museli bychom v EU zastavit změny odborných metodik a rozhodovacích kritérií.

Mohou být experti z pracovišť UKZÚZ dodatečně soudně popotahováni za to, že v minulosti schválili, připustili použití nějaké látky, u které se později, dodatečně, prokázala její závadnost?

V případě posuzování pesticidů jde o vysoce expertní záležitost, na které se podílejí odborníci ze všech zemí EU a několik orgánů Evropské unie. To, že se při pravidelné obnově povolení shledá, že se u některé schválené látky nebo přípravku po přehodnocení podle zcela nové odborné metodiky změni i vyčíslení rizika, se nedá považovat za provinění toho, kdo provedl hodnocení před mnoha lety podle tehdy platných vědeckých postupů a závazných kritérií. Naopak, je třeba považovat za obrovskou přednost povolovacího systému v EU, že požadavky na podklady, postupy hodnocení i rozhodovací kritéria se pružně vyvíjejí spolu s vývojem vědeckého poznání.

Není na místě přirozené důsledky těchto změn označovat za něčí provinění. Evropský systém je postaven tak, že veškeré kroky a hodnocení jsou podrobeny několikanásobné kontrole odborníků všech ostatních členských zemí i Evropské komise a ať už úmyslné nebo neúmyslné porušení platných postupů a kritérií je prakticky vyloučeno. Princip předběžné opatrnosti je do systému předpisy EU zapracován tak, že je mnohem pravděpodobnější, že budou přípravky nebo účinná látka omezeny více, než to odpovídá reálným rizikům, než že tato rizika budou podceněna.

Přečtěte si také |

Posouzení rizik pesticidů se provádí pro nejhorší možné scénáře, říká šéf kontroly Daniel Jurečka

reklama

Ekolist.cz se teď neobejde bez vaší finanční pomoci.

Jde o neziskový web zaměřený na životní prostředí. To se prostě samo nezaplátí:) Děkujeme

Jednorázově

✓ Měsíčně

Příspěvek v Kč:

[Jiná částka](#)

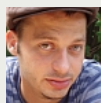
50 Kč

100 Kč

1 000 Kč

Darovat

🔒 zabezpečeno Darujme.cz

Radomír Dohnal

Autor je spolupracovníkem
Ekolistu.cz.

